

اشاره:

پسته از تنقلات بسیار دیرینه و دارای ارزش غذایی فراوان است. در تاریخ تمدن انسان‌ها در آسیای غربی، خاورمیانه و ایران، نام «پسته» و دادوستد آن میان اشراف به چشم می‌خورد.

سلاطین در چهار یا پنج هزار سال پیش، در میان هدایای خود به یکدیگر، «پسته» را قرار می‌دادند. در پاره‌ای مدارک قدیم‌تر مربوط به هفت‌هزار سال پیش نیز نام «پسته» آمده و گویا از قدیمی‌ترین میوه‌های جهان بوده است. مرکز تولید پسته در دنیای قدیم نیز ایران بوده است، اما امروزه در دیگر کشورهای جهان مانند آمریکا، ترکیه، یونان، ایتالیا، افغانستان و سوریه، پسته تولید می‌شود. با این حال هنوز ایران از نظر کمیت و کیفیت تولید پسته، مقام نخست را دارد.

از آنجا که پسته پس از فرش دستباف، دومین محصول غیرنفتی صادراتی کشور است، در این گزارش تولید و صادرات پسته ایران را از نظر می‌گذرانیم.

ایران باید جایگاه نخست در تجارت جهانی پسته را حفظ کند

سهم ایران در تولید جهانی پسته در همین زمان ۵۹ درصد، آمریکا ۱۶/۳ درصد، ترکیه ۱۲/۶ درصد، چین ۶/۲ درصد، ایتالیا ۵/۵ درصد و دیگر تولیدکنندگان پسته در مجموع ۵/۴ درصد بود.

○ تولید پسته جهان بر اساس آمار «فائو» در سال گذشته به ۴۰۵ هزار تن رسید که ایران با تولید ۲۳۹ هزار تن، ۵۹ درصد تولید جهانی و رتبه اول را در جهان داشت.

سطح باغ‌های پسته ایران بیش از ۲۷۰ هزار هکتار برآورد می‌شود که ۶۰ هزار هکتار آن را باغ‌های تازه به زیرکشت رفته تشکیل می‌دهند که در آینده نزدیک به میوه‌دهی خواهند رسید. سطح زیرکشت درختان پسته در کشور رقیب ایران یعنی آمریکا ۲۵ هزار هکتار است که حدود ۲۰ درصد آن هنوز به میوه‌دهی نرسیده است.

تولید پسته در جهان و ایران

در میان تنقلات، پسته از نظر ارزش غذایی، جایگاه والایی دارد. بر اساس بررسی‌های کارشناسان تغذیه در ۱۰۰ گرم پسته، ۲۰ میلی‌گرم پروتئین، ۵۲ میلی‌گرم چربی، ۱۵ میلی‌گرم مواد قندی، ۱۴۰ میلی‌گرم کلسیم و ۱۴ میلی‌گرم آهن وجود دارد و ۶۳۰ کالری ایجاد می‌کند. در پسته انواع ویتامین‌های ب۱، ب۲، ب۳ و آ وجود دارد. به لحاظ ارزش غذایی و طعم مطبوع این محصول، کاشت و پرورش درختان پسته در دیگر نقاط جهان رواج یافته است، اما هنوز از نظر طعم و مزه، پسته ایران، بهترین نوع در جهان محسوب می‌شود.

بر اساس آخرین آمار منتشر شده از سوی سازمان خواربار و کشاورزی (فائو) وابسته به سازمان ملل، تولید پسته در جهان در سال میلادی گذشته (۱۹۹۶) به ۴۰۵ هزار تن رسید. ایران با تولید ۲۳۹ هزار تن در رتبه نخست قرار داشت و پس از آن آمریکا با تولید ۶۶ هزار تن، ترکیه با تولید ۵۱ هزار تن، چین با ۲۵ هزار تن و ایتالیا با ۲ هزار تن قرار داشتند.

استان مرکزی، فارس، سمنان، سیستان و بلوچستان و... علاوه بر استان کرمان، می‌توان به عرضه مستمر آن به بازارهای جهانی، اطمینان داد و از میانگین خوبی در تولید سالانه پسته جهان برخوردار بود.

با توجه به رواج پسته در جهان به لحاظ ارزش غذایی فراوان آن، تلاش برای افزایش سطح زیر کشت، بهبود محصول برداشتی در واحد سطح، عمل آوری مناسب و... نه تنها در ایران، بلکه در دیگر کشورهای تولیدکننده پسته به ویژه در آمریکا رواج دارد.

تناوب برداشت مناسب پسته در جهان، مربوط به نوع

تولید پسته جهان تا پایان قرن حاضر به ۵۰۰ هزار تن خواهد رسید که باز هم نیمی از آن مربوط به ایران و یک‌چهارم آن مربوط به آمریکا خواهد بود.

○ تولید پسته جهان تا پایان قرن حاضر به ۵۰۰ هزار تن در سال می‌رسد که ۵۰ درصد آن متعلق به ایران، ۲۵ درصد به آمریکا و بقیه به دیگر کشورها اختصاص می‌یابد.

آبیاری باغ‌های پسته می‌باشد. مسأله کم‌آبی مزارع پسته نه تنها در ایران، بلکه در آمریکا نیز وجود دارد و این امر سبب می‌شود که برداشت سالانه محصول پسته، تحت تأثیر قرار گیرد.

تلاش برای بهبود سیستم‌های آبیاری و نیز احداث کانالی که آب رودخانه کارون را به استان کرمان (مرکز عمده تولید پسته ایران) منتقل سازد، از عمده‌ترین راهکارهای اتخاذ شده برای رفع معضل کم‌آبی باغ‌های پسته این استان می‌باشد.

انتظار می‌رود با افزایش سطح زیر کشت پسته و به بهره‌دهی رسیدن روش‌های نوین آبیاری، تناوب برداشت محصول پسته در ایران به کلی منتفی شود و از روندی یکسان برخوردار گردد.

از آنجا که تولید جهانی پسته در سال‌های ۹۲-۱۹۷۶ چهار

باغ‌های پسته در ایران به ویژه در استان کرمان قرار دارد، اما در دیگر نقاط ایران مانند دامغان، تهران، قم، ساوه، قزوین، بیرجند، کاشمر، اراک و استان‌های فارس و سیستان و بلوچستان نیز باغ‌های پسته با بازده خوب وجود دارد. با این وجود، هنوز ۸۰ درصد پسته تولیدی ایران در استان کرمان پرورش می‌یابد و برداشت می‌شود.

میانگین تولید پسته ایران سالانه ۱۴۰ تا ۱۶۰ هزار تن می‌باشد که فقط ۱۰ تا ۱۵ درصد آن در بازار داخلی مصرف و بقیه به بازارهای خارجی ارسال می‌شود.

از آنجا که پسته، گیاهی است که یک سال در میان میوه‌دهی و بازده خوب دارد، معمولاً محصول پسته تولیدی و صادراتی کشورهای جهان متناسب با میزان برداشت، تغییر می‌کند. اما با رواج کشت درختان پسته در نقاط مختلف ایران، به ویژه در

محموله‌های صادراتی از نظر رعایت میزان افلاتوکسین مجاز، استفاده از شبکه‌های حمل و نقل سریع و مطمئن و... می‌تواند توان رقابت پسته ایران در بازار جهانی را همچنان در سطح بالایی نگه دارد.

○ با برنامه‌های آمریکا برای افزایش برداشت پسته از ۶۰ هزار تن در حال حاضر به ۱۲۰ هزار تن تا پایان قرن حاضر، تلاش مکارانه این کشور برای راندن پسته ایران از بازارهای جهانی گسترش خواهد یافت. باید در زمینه بسته‌بندی و عمل‌آوری پسته با رعایت اصول بهداشتی، سرمایه‌گذاری شود.

بر اساس آمار رسمی، صادرات پسته ایران در سال ۷۵ به ۱۲۹ هزار تن به ارزش ۴۷۶ میلیون دلار رسید که بیش از نیمی از درآمد ۸۹۸ میلیون دلاری صادرات محصولات کشاورزی را تشکیل داد.

آخرین آمار منتشره از سوی مرکز توسعه صادرات ایران نشان می‌دهد که در نیمه نخست سال جاری در مجموع ۳۶۳۳۳ تن پسته به ارزش حدود ۲۰۶/۷ میلیارد ریال (معادل ۱۱۸/۱ میلیون دلار) به خارج از کشور صادر شد. این ارقام نسبت به نیمه نخست سال گذشته از نظر وزن ۲۹ درصد و از لحاظ ارزش ۳۳ درصد کاهش نشان می‌دهد.

صادرات پسته و مغز پسته در نیمه نخست سال ۷۵ به میزان ۵۱۱۰۴ تن به ارزش ۱۷۶ میلیون دلار بود.

اگر چه سابقه تجارت پسته ایران به ۹۰ سال پیش برمی‌گردد و قبل از آن پسته مصرف داخلی داشت، اما اکنون این محصول جایگاه ویژه‌ای در میان اقلام صادراتی غیرنفتی دارد که نه تنها باید حفظ شود، بلکه توسعه پیدا کند.

اولین محموله تجاری پسته ایران در سال ۱۹۰۱ میلادی به مصر و روسیه ارسال شد. تا پیش از جنگ جهانی دوم، میزان سالانه صادرات پسته ایران به ۴ هزار تن رسید. اما پس از آن صادرات پسته سیر صعودی طی کرد و در سال ۱۳۵۱ به ۵ هزار تن، در سال ۱۳۵۷ به ۱۰ هزار تن، در سال ۶۸ (آغاز اجرای نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی کشور) به ۴۰ هزار تن و در سال ۷۲ به ۱۰۰ هزار تن (در پایان برنامه اول) رسید. در سال ۷۳ صادرات پسته ایران از مرز ۱۰۰ هزار تن

برابر شد، کارشناسان بر این عقیده هستند که پیگیری طرح‌های توسعه کشت و برداشت پسته در ایران و آمریکا منجر به آن شود که تولید جهانی پسته تا پایان قرن حاضر به ۵۰۰ هزار تن برسد. نیمی از این محصول در ایران به دست خواهد آمد و سهم عمده در افزایش برداشت محصول در سال‌های اخیر نصیب آمریکا خواهد شد، زیرا که برداشت پسته در این کشور از ۶۰ هزار تن در حال حاضر به بیش از ۱۲۰ هزار تن در سال ۲۰۰۰ میلادی خواهد رسید.

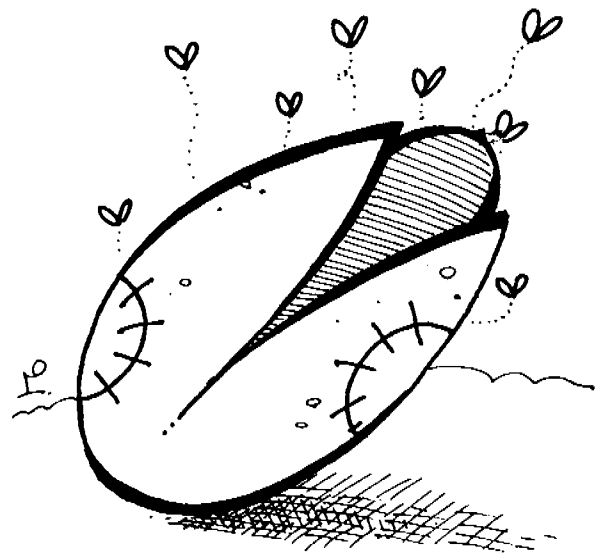
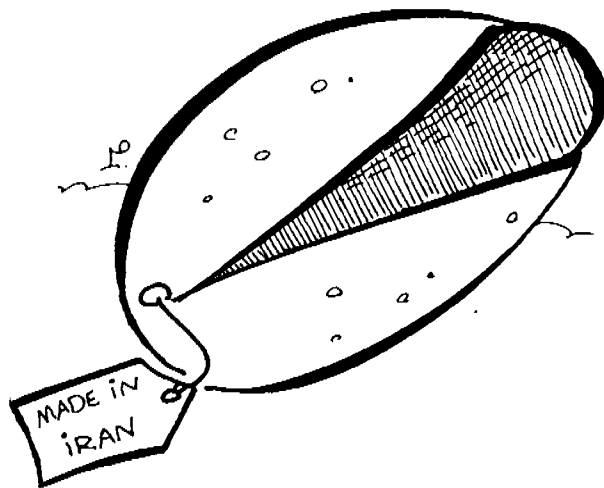
کارشناسان تولید و تجارت پسته، بر این عقیده هستند که با برنامه‌های آمریکا برای افزایش برداشت محصول پسته در سال‌های آتی، تبلیغات مسموم آن درباره پسته ایران و آلودگی آن به سم «افلاتوکسین» گسترش می‌یابد. زیرا بازار داخلی آمریکا برای جذب افزایش تولید، کنشش زیادی ندارد. به هر حال آمریکا در بازار جهانی پسته، می‌خواهد با ایران رقابت کند. از آنجا که محصول پسته ایران از نظر مرغوبیت مقام والایی دارد، آمریکایی‌ها به تلاش‌های مذبوم برای آلوده معرفی کردن پسته ایران دامن خواهند زد.

کارشناسان بر این عقیده هستند که صادرکنندگان پسته در ایران، باید بیش از پیش مراقب اوضاع باشند و محموله‌های صادراتی پسته را به ویژه از نظر میزان افلاتوکسین تحت نظارت دقیق قرار دهند تا از تبلیغات مسموم در امان بمانند.

آنها با اشاره به تبلیغات اخیر رسانه‌های غربی درباره آلودگی بیش از حد پسته ایران به سم افلاتوکسین، اظهار می‌دارند که اگرچه محموله‌های برگشتی کمتر از ۲۰ هزار تن می‌باشند و این رقم در قیاس با صادرات ۱۳۰ هزار تنی پسته ایران ناچیز است. لیکن برای جلب اعتماد جهانی به مصرف پسته ایران، باید بر محموله‌های صادراتی به دقت نظارت داشت.

○ تلاش برای بهبود شیوه‌های آبیاری باغ‌های پسته ادامه دارد. با حفر کانالی که آب کسارون را به استان کرمان منتقل می‌سازد، مشکل کم‌آبی باغ‌های پسته این استان برطرف می‌شود.

بهبود روش‌های بسته‌بندی و پرهیز از صدور فله پسته (در گونی و یا بسته‌بندی‌های قابل نفوذ)، نظارت دقیق بر

ساختن آن از گردونه تجارت جهانی، کمک دولت را طلب می‌کند.

بهبود شیوه‌های بسته‌بندی و نیز فرآوری پسته به سرمایه‌گذاری نیازمند است. دولت برای کمک به قدرت رقابت پسته ایران می‌بایست تسهیلاتی را برای سرمایه‌گذاران در صنایع فرآوری و بسته‌بندی پسته فراهم سازد. از سوی دیگر نظارت دقیق بر محموله‌های صادراتی از جهت رعایت اصول بهداشتی و معیارهای بین‌المللی مربوط به میزان قارچ افلاتوکسین در پسته، ضرورت دارد. نظارت دقیق بر محموله‌های صادراتی و جلوگیری از خروج پسته فاقد استاندارد موردنظر بازارهای خارجی (به ویژه بازار اروپا)، به تداوم و گسترش صادرات پسته ایران و اعتبار آن نزد مصرف‌کنندگان جهانی کمک می‌کند.

○ ثبات مقررات حاکم بر صادرات و دادن فرصت مناسب به صادرکنندگان برای بازاریابی پسته در بازارهای خارجی، به رشد درآمدهای صادراتی ناشی از این محصول کمک می‌کند.

از سوی دیگر صادرات پسته مانند دیگر اقلام غیرنفتی می‌بایست از ثبات مقررات و منطقی شدن ضوابط صادرات، بهره‌مند گردد. تغییر مقررات به برنامه‌ریزی برای صادرات پسته لطمه می‌زند. از سوی دیگر ضرورت بازگشت ارز حاصل از صادرات پسته در مهلت کوتاه در حالی که صندوق پسته

گذشت و به ۱۰۶ هزار تن رسید. در سال ۱۳۷۴ حدود ۱۲۰ هزار تن پسته ایران به ارزش ۵۳۶ میلیون دلار روانه بازارهای جهانی شد.

افزایش صادرات پسته در راستای گسترش کشت آن، نشان می‌دهد که فعالیت‌های بازاریابی و تبلیغ برای این محصول به‌خوبی پیش رفته است. با وجود آنکه بخش قابل توجهی از پسته ایران به‌طور سنتی به بازار اروپا (به ویژه آلمان) صادر می‌شود، اما تلاش برای نفوذ در بازارهای جدید نیز تا حدودی با توفیق روبه‌رو بوده است.

با توجه به آنکه کارشناسان امور کشاورزی افزایش برداشت پسته بیش از ۲۰۰ هزار تن در سال‌های آینده (به ویژه تا پایان دومین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی کشور) را پیش‌بینی می‌کنند، رفع موانع صادرات، اهمیت بسزایی دارد.

○ صادرات پسته ایران در سال گذشته به ۱۳۹ هزار تن به ارزش ۴۷۶ میلیون دلار رسید که ۵۰ میلیون دلار کمتر از سال ۷۴ بود.

موانع صادرات پسته

ایران در تولید پسته و کیفیت آن در جهان رتبه نخست را دارد، اما در بسته‌بندی آن از چنین موقعیتی برخوردار نیست. رقابت سنگین میان ایران و آمریکا در بازار جهانی پسته، تبلیغات مسموم آمریکا علیه پسته ایران و تلاش برای خارج

انعکاس بدی دارد، استفاده از دستگاه‌های جدید برای خندان کردن پسته ضروری است. باید از روش‌هایی در خندان کردن پسته بهره گرفت که از رطوبت استفاده نشود، زیرا طعم و کیفیت پسته تغییر می‌کند. در روش «آب خندان» چند ساعت پسته را در آب قرار می‌دهند و سپس در آفتاب خشک می‌کنند. اما رطوبت به مغز پسته سرایت می‌کند. استفاده از آب برای شستن پسته نیز نباید بیش از یک ساعت باشد.

○ بازارهای عمده در حاشیه جنوبی خلیج فارس، اروپا، شرق آسیا و آسیای میانه از پسته ایران استفاده می‌کنند، اما بهبود کیفیت بسته‌بندی و کمک‌ها و تسهیلات دولت و نظام بانکی، برای تقویت قدرت رقابت پسته ایران در بازار جهانی الزامی است.

با سرمایه‌گذاری مناسب برای بهبود شیوه‌های عمل‌آوری و بسته‌بندی پسته و حمایت دولت برای جلوگیری از اعمال تعرفه‌های سنگین بر واردات پسته بوداده ایران به کشورهای اروپایی، ارایه تسهیلات بانکی برای رشد سرمایه‌گذاری در صنایع بسته‌بندی پسته و پرهیز از صدور پسته به صورت فله می‌توان درآمد حاصل از صادرات پسته را به حدود ۶۰۰ میلیون دلار در سال رساند.

دست‌کم یک ماه و نیم وقت می‌برد، مشکلاتی را برای صادرکنندگان ایجاد می‌کند. نتیجه حمل نمودن سریع در بازارهای خارجی برای بازگرداندن ارز حاصل، ضعف روش‌های بازاریابی است. صادرکنندگان باید مهلت کافی در اختیار داشته باشند که بتوانند محصولات خود را در بازارهای خارجی به خوبی بازاریابی کنند.

از سوی دیگر میزان تبلیغات برای پسته ایران مانند دیگر محصولات غیرنفتی قابل توجه نیست، در حالی که برای نفوذ به بازارهای خارجی به ویژه بازارهای غیرسنتی، تبلیغ و بازاریابی اهمیت بسزایی دارد.

از سوی دیگر، مقابله با تبلیغات سوء رسانه‌های غربی درباره میزان افلاتوکسین پسته ایران خود مستلزم صرف هزینه‌هایی است که در حال حاضر انجام نمی‌شود. میزان افلاتوکسین در پسته ایران ۲ تا ۳ درصد می‌باشد و تحقیقات مؤسسه استاندارد نشان می‌دهد که از نظر استانداردهای بین‌المللی، پسته ایران سالم می‌باشد. با این حال ضعف در شیوه بسته‌بندی گاه سبب می‌شود که در موقع حمل در کشتی یا در انبارهای فروشگاه‌ها در بازار خارجی، پسته رطوبت جذب کند و میزان افلاتوکسین آن افزایش یابد. از این رو سرمایه‌گذاری در بسته‌بندی پسته (بسته‌بندی‌های غیرقابل نفوذ) ضرورت دارد.

این شیوه که پسته به‌طور فله صادر و در دیگر نقاط جهان بسته‌بندی شود، نه تنها ارزش افزوده ناشی از انجام بسته‌بندی کوچک مصرفی را از اقتصاد کشور می‌گیرد، بلکه زمینه را برای رشد قاچ افلاتوکسین باز می‌کند. از آنجا که رقیب ایران در بازار جهانی (آمریکا) مترصد دست یافتن به فرصت برای تبلیغ علیه پسته ایران می‌باشد تا آن را به تدریج از بازارهای جهانی خارج کند و برای تولیدات رو به افزایش خود بازار پیدا کند، رعایت استانداردها با سرمایه‌گذاری در روش‌های نوین بسته‌بندی ضرورت دارد.

البته در حال حاضر بازارهای عمده در اروپا، شرق آسیا و آسیای میانه، کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و... از پسته ایران استفاده می‌کنند، اما ضرورت دارد که ضمن بالا بردن کیفیت، کمک‌ها و تسهیلات دولت برای راهیابی به بازارهای جدید، صادرات آتی پسته ایران را تضمین کند.

ارایه تسهیلات مناسب برای واردات تجهیزات و ماشین‌آلات مناسب بسته‌بندی صادراتی و نیز خندان کردن پسته، ضرورت دارد. از آنجا که روش «آب‌خندان» در افواه